

plures; alias ageret res ultra suam virtutem, et virtus ultra suum adæquatum objectum. Unde nec Deus ipse potest simul efficere plures effectus adæquatos suæ virtuti; potest tamen efficere plures in quocumque numero, etiamsi in infinitum procedatur, quia nullus effectus, aut effectuum multitudo, adæquata est virtuti ipsius. Atque eadem ratione proportionali virtus finita potest ita esse superior respectu unius duntaxat effectus, ut non adæquetur illi quantum ad efficacitatem, quam simul et eodem tempore potest exercere; tunc ergo poterit simul efficere plures effectus suæ virtuti inadæquatos usque ad eam multitudinem, quæ adæquata sit efficacitati virtutis; nam virtus finita semper in hoc habebit aliquem terminum, eo quod finita sit. Atque ex hoc principio docent philosophi et Theologi non posse hominem vel etiam Angelum intelligere simul plura ut plura, posse tamen per modum unius; quod breviter hunc habet sensum, scilicet, per modum unius effectus adæquati, de quo alias. Potest autem notari differentia quoad hanc pluralitatem effectuum, inter agentia libera et naturalia; nam agens liberum per se, et ex intentione sua et libertate potest determinari ad plures effectus, si sub virtutem suam cadere possunt; at vero agens naturale intra sphaeram activitatis suæ naturaliter et eodem modo agit; quia vero contingit intra illam sphaeram esse distincta subjecta, ideo ex illis plures etiam efficit effectus; quomodo unus ignis potest plures efficere calores in diversis subjectis, si intra sphaeram activitatis ejus contineantur.

14. Tertio dicendum est, solum agens liberum, per se ac proprie posse efficere contrarios effectus vel successive in eodem, vel simul et disjunctim etiam in eodem, vel simul atque conjunctim in diversis. Hæc sumitur ex Philosopho, 9 Met., text. 3, ubi hoc sensu ait proprium esse rationalium potentiarum posse in opposita. Et constat etiam ex iis quæ diximus supra de causis libere vel naturaliter agentibus. Et breviter declaratur, nam hæc opposita sumi possunt, vel privative, vel contrarie; quæ correspondent duobus modis, seu partibus libertatis, scilicet, quoad exercitium, vel quoad specificationem. Priori ergo modo clarum est solum agens liberum ut sic posse in opposita, per se loquendo, id est, positis omnibus requisitis ad agendum; potest enim et amare et non amare, et in unum operari ac non operari. Agens autem

naturale tantum potest operari, si requisita adsint; si vero non adsint, tantum potest non operari; et ideo solum per accidens dicitur posse hujusmodi opposita, scilicet, ex defectu alicujus rei necessariæ ad operandum. Quam differentiam docuit Aristoteles, 9 Metaph., cap. 9, his brevissimis verbis: *Potentia omnes contradictionis sunt, quæcumque, scilicet, secundum rationem*, utique per se et ex virtute sua; unde subdit: *Irrationales vero, eo ipso quod adsunt et absunt, contradictionis erunt eadem*, id est, quia vel ipsemet possunt applicari et non applicari, vel materia necessaria, aut alia ad agendum requisita. Qui locus Aristotelis notatione dignus est, nam ex eo plane colligitur definitio facultatis liberæ supra a nobis exposita. Unde agens liberum non solum dicitur causa suæ operationis, sed etiam carentiæ operationis, quando libere illam habet, quia, nimirum, non ex defectu, sed ex potestate sua, quam habet ad suspendendam suam actionem, causa est talis carentiæ actionis. Neque necesse est ut hæc causalitas sit per positivum et realem influxum, sed per suspensionem influxus ex potestate ipsius causæ, nam causalitas debet esse proportionata effectui; cum ergo effectus sit privativus, non debet causari per influxum positivum, sed per suspensionem influxus, quæ sit in potestate ipsius causæ; naturalis autem causa non ita proprie dici potest causare privationem suæ operationis, quia revera illa privatio non provenit ex potestate ejus, sed potius ex impotentia, seu ex alio defectu.

15. Atque in hunc modum intelligendum puto, quod Aristoteles ait de gubernatore navis, eundem esse causam contrariorum; quia sicut præsentia ejus est causa conservationis, ita absentia est causa submersionis ipsius navis. Non enim de sola absentia et præsentia gubernatoris navis id intelligendum est, nam hoc modo non assignaretur idem causa contrariorum, sed causæ contrariæ contrariorum effectuum; quia absentia et præsentia contrariæ inter se sunt, sicut conservatio et submersio navis; intelligendum est ergo de ipsomet gubernatore, qui et per præsentiam est causa conservationis, et per absentiam dicitur causa submersionis navis. Quod in tantum verum esse potest, in quantum ipsemet gubernator est causa suæ absentiae, sicut et præsentiae; nam si ipse non esset causa suæ absentiae, non censeretur causa detrimenti,

seu submersionis inde subsecutæ. Est autem animadvertendum, causalitatem illam, quæ dicitur esse per absentiam, si consideretur respectu privationis, seu carentiæ actionis, qualis est non defendere aut non gubernare navem, sic esse posse causalitatem per se, etiam physicam, eo modo quo inter privationes intercedere potest, quia est ordo per se unius ad aliam. At vero respectu effectus positivi inde subsecuti, qualis est demersio navis, illa tantum est causa per accidens, physice loquendo, nam causa per se sunt venti, etc. Moraliter autem dicitur gubernator causa per se, si potuit et tenebatur adesse, et gubernare navim, ut latius in scientia morali tractatur. Quapropter ille modus tribuendi effectus contrarios eidem causæ præsentis vel absentis, proprie ac per se loquendo, in solis causis moralibus locum habet; sol enim non ita proprie dicitur causare tenebras sua absentia, quia ipse non est causa absentiae suæ; unde licet tenebre sequantur ex absentia, non tamen ex causalitate solis, sed ejus, qui absentiae illius causa fuit.

16. Posteriori modo contrarietas proprie est inter effectus positivos, vel formas repugnantes; et hoc etiam modo agens liberum per se et propria virtute, et positis omnibus requisitis ad agendum potest efficere effectus contrarios, vel eliciendo illos per potentiam liberam, quo modo potest, vel amare, vel odio habere; vel imperando illos, quomodo potest homo vel assentire, vel dissentire eidem rei propositæ, et medicus (quod est exemplum Aristotelis) potest eadem medicina arte sanare ægrotum, vel interficere. Atque ita potest elicere contraria tribus illis modis supra positus, scilicet, vel successive circa idem, nam potest nunc amare, postea odisse eandem rem; vel pro eodem instanti, et circa idem, non tamen conjunctim, sed divisim, quia potest in eodem instanti vel amorem vel odium exercere; utrumque autem simul repugnat; unde conjunctim et pro eodem instanti solum hoc potest circa diversa, ut potest medicus simul applicare uni medium salubre, alteri nocivum. Sic igitur causa libera per se et propria virtute potest actus vel effectus contrarios operari. Secus vero est in causa naturaliter agente, quia est natura sua determinata ad unum, et ideo per se non potest contraria efficere. Et licet interdum contrarii effectus videantur ab eadem causa naturali provenire ob eminentem virtutem ejus, tamen vel non fiunt circa idem,

et eodem modo dispositum, sed circa diversa diversimode affecta, et ita non fiunt proprie ut contrarii sunt, quomodo sol exsiccatur lutum, et liquefacit ceram; vel unus fit per se, et alius per accidens, ut de effectu per antiperistasim in superioribus diximus; vel certe talis causa non efficit se sola utrumque contrariorum, sed concurrentibus aliis causis et dispositionibus; sic enim sol ad varias et repugnantes formas in his inferioribus occurrit; de quibus fere omnibus in superioribus diximus, et de speciali difficultate, quæ in motu cordis esse videtur, dictum est disp. 18.

17. Solum contra priorem partem potest objici quod Aristoteles, 9 Metaphys., text. 3, significat, etiam potentias rationales non posse per se in utrumque contrariorum, sed in unum per se, et in aliud per accidens. Verum tamen, ut ibi adnotavimus, illud, *per se*, et *per accidens*, ibi non sumuntur in ea significatione, qua distinguunt causam præter intentionem et præter proprium influxum et virtutem operantem a causa per se, sed prout distinguunt primariam et secundariam inclinationem virtutis operantis; et voluntas dicitur hoc modo per se amare, per accidens autem odisse, non quia non per se et proprio influxu eliciat actum odii, sed quia prosecutio per se primo convenit potentiae appetitivæ, fuga vero ex consequenti et quasi per accidens, id est, ratione alterius.

DISPUTATIO XXVII.

DE COMPARATIONE CAUSARUM INTER SE.

Duæ tantum comparationes faciendæ supersunt inter causas ipsas: una in perfectione, altera in causalitate; ex quibus simul etiam constabit quomodo in prioritate comparentur, seu, quæ illarum prior censenda sit. In his autem comparationibus observandum est, generatim esse intelligendas, conferendo nimirum unum genus causæ cum alio; nam speciatim descendere ad singulas causas singulorum generum, res esset infinita, et præter scientiam.

SECTIO II.

Quænam ex quatuor causis perfectior sit.

I. Possunt hæc causæ comparari, vel in ratione et perfectione entis, vel in ratione causandi, et perfectione quam in illa habent; estque hæc posterior comparatio formans (ut

ita dicam), et per se ad præsens pertinens; tamen, quia causalitas consequitur rationem entis, et est proprietas seu attributum ejus, ideo major perfectio in causando consequi solet ex majori perfectione in essendo; et ideo non possumus ita posteriorem comparationem facere, ut priorem omnino omittamus.

Comparantur intrinsecæ causæ ad extrinsecas.

2. Primo igitur certum est, comparando materiam et formam ad efficiens et finem, illas esse causas minus perfectas ex suo genere, tam in esse quam in causalitate. Probatur, quia cum fit comparatio inter genera, illud est præferendum alteri, in quo forma et perfectissima species excedit perfectissimam alterius generis, ut colligitur ex doctrina Aristotelis, lib. 4 de Cælo, c. 11, text. 115 et 116, ubi docet metiri perfectiones potentiarum ex eo quod in unaquaque maximum est; sed supremum efficiens et supremus finis superant quæcumque materiam vel formam, ut per se notum est; ergo. Item in genere entis, materia et forma sunt entia incompleta, et aliquo modo imperfecta, et hoc intrinsece includunt ex vi suarum rationum, et in tota sua latitudine; efficiens autem et finis, minime, sed quo ens fuerit magis completum, actualius et perfectius, eo, per se loquendo, aptius erit ad perfectam rationem efficientis vel finis exercendam. Item materia et forma in ipso modo causandi imperfectionem includunt, quia non causant, nisi componendo; efficiens autem et finis, quæ sunt causæ extrinsecæ, per se loquendo, nullam involvunt imperfectionem in causalitate sua.

Comparantur inter se forma et materia.

3. Secundo, comparando materiam ad formam, dicendum est formam præstare materiæ tam in ratione entis quam in ratione causæ. Hæc assertio præcipue habet locum in materia et forma substantiali; de quibus satis tractatum est supra, cum de his causis ageremus, ubi utramque partem ostendimus, ex eo quod forma plus actualitatis habet quam materia; unde ipsa est quæ complet rei essentiam, et quæ est principium omnium operationum et perfectionum compositi. Ex quo intelligitur, comparationem hanc in ratione causæ debere intelligi respectu compositi, nimirum, quatenus hæc duæ sunt causæ illius; nam si comparatio fiat inter materiam

et formam, præsertim materialem, ad invicem, sic magis proprie videtur causalitas materiæ in formam, quam formæ in materiam, quia dependentia talis formæ a materia est magis a priori, ut a proprio sustentante; dependentia vero materiæ a forma magis est a posteriore, ut a conditione seu actualitate requisita ad naturalem et debitum statum materiæ, ut in superioribus dictum est. Neque hoc obstat quominus materia in genere entis simpliciter sit minus perfecta, licet secundum quid in aliqua conditione excedat.

4. *Accidentalise forma perfectior sit suo subjecto, an imperfectior.* — Quocirca, si hæc comparatio extendatur ad formam accidentalem, et subjectum ejus, intelligenda proportionaliter est respectu concreti, ut formaliter constituti in tali ratione; sic enim perfectius causatur a forma accidentali quam a subjecto, et sub eadem consideratione forma accidentalis excedit subjectum, quatenus comparatur ad illam, ut actus ad potentiam; tamen ille excessus tantum est secundum quid; nam absolute in perfectione entis subjectum primum accidentis est substantia, quæ simpliciter perfectior est. Et in ratione etiam causandi, subjectum magis est causa accidentis quam e converso, quia subjectum simpliciter sustentat accidens in suo esse, accidens vero ut sic solum accidentaliter perficit subjectum, et ad summum aliquando est conditio, vel dispositio necessaria ad sui subjecti conservationem. Atque ex his duabus comparationibus colligere licet, absolute loquendo de generibus causarum, materiam esse in primo et infimo gradu, in secundo esse formam; solum ergo superest ut finem et efficiens inter se comparemus.

Finis et efficiens inter se comparantur.

5. *Finis et efficiens in perfectione entitativa non necessario se excedunt.* — Dico tertio: si finis et efficiens in perfectione entitativa comparentur, neutrum est perfectius alio, sed ejusdem sunt perfectionis, quamvis in ratione finis formaliter illa perfectio exprimitur quam in ratione efficientis. Probatur prior pars, quia finis et efficiens, sumpta in tota latitudine sua, non necessario distinguuntur in ratione entis; sæpe enim in idem coincidunt, quod maxime contingit in perfectissimo efficiente, et in perfectissimo fine; hæc namque duæ rationes in una et eadem re conjunguntur, nempe in Deo; ergo comparando has duas causas in suo genere, et in

summo utriusque, neutra excedit alteram. Et ratio propria esse videtur, quia utraque harum causarum ex suo genere dicit perfectionem sine imperfectione, et utraque, ut habeat summam perfectionem possibilem in suo genere, requirit infinitam perfectionem simpliciter in genere entis, et ideo neutra ex suo genere alteram necessario excedit.

6. Posterior vero pars declaratur, nam in fine propria et formalis ratio causandi est bonitas et perfectio ejus, ut supra dictum est, efficiens vero causat per suam formam seu naturam ut sic; et ideo dicitur causa finalis formaliter exprimere perfectionem et bonitatem quam causa efficiens, quod magis pertinet ad distinctionem ex conceptibus nostris, quam ex ipsa re. Hinc vero proportionaliter intelligitur, in aliis agentibus et finibus sæpe etiam has duas causas esse ejusdem perfectionis, quatenus quodlibet agens aliquo modo propter seipsum operatur, vel quatenus operatur propter finem univocum, seu sibi similem, vel æqualem; aliquando vero causam efficientem superare in perfectione finalem, quando finis est proximus, et non ultimus; sæpius vero et connaturaliter finem excedere in perfectione causam agentem, nam quando causa agens non est summe perfecta, ut optimo modo operetur, propter aliquod excellentius bonum operatur.

7. Dico quarto: si finis et efficiens comparentur in ratione causandi, in multis etiam habent æqualitatem, in aliis vero se mutuo excedunt secundum proprias ac præcisas rationes formales, simpliciter autem causa finalis censetur prima ac præcipua in causando. Ut brevius agamus, totam conclusionem hanc in Deo, qui suprema causa finalis et efficiens est, declaremus. Quanquam enim omnia, quæ in Deo sunt, prout in eo sunt, sint æque perfecta, vel potius una perfectio, lamen prout a nobis varia attributa secundum proprias ac præcisas rationes concipiuntur, intelligimus unum ex suo genere esse eminentius alio, vel munus aut opus unius, munere alterius, quomodo dicunt Theologi misericordiam esse maximam virtutem in Deo. Sic ergo comparando rationem causæ efficientis et finalis, inveniuntur æquales primo in effectibus, quia non potest causa efficiens perfectissima habere plures vel nobiliores effectus, quam possit finalis causa etiam summe perfecta, et e converso; nullus enim effectus est a Deo, ut efficiente, qui non sit propter eum ut ultimum finem, et e contra-

rio. Imo ulterius addi potest in hoc etiam esse æqualitatem, quod, sicut omnes effectus omnium causarum efficientium sunt a primo efficiente, ita omnes effectus omnium causarum finalium sunt a supremo fine; et mutata proportionem, sicut omnes effectus omnium causarum finalium sunt in suo genere a primo efficiente, ita omnes effectus omnium causarum efficientium sunt in suo genere a supremo fine. Tertio est in hoc etiam quædam æqualitas, quod utraque ex his causis ex suo genere dicit perfectionem simpliciter, unde neutra includit imperfectionem, vel limitationem, aut dependentiam, vel aliquid simile, et sicut una est connexa (ut ita dicam) cum altera in causando, ita etiam vicissim altera cum illa; neutra tamen dici potest proprie dependens ab altera, sed effectus ipsi sunt dependentes necessario ab utraque, seu a Deo sub utraque ratione. Et ita patet prima pars assertionis.

8. *Efficiens in quo excedat finem.* — Secunda declaratur, quia ratio causæ efficientis in hoc multum videtur excedere, quod influxus ejus est maxime proprius et realis per essentialem dependentiam et emanationem effectus ab illa, unde efficiens propriissime dicitur dare esse effectui, et Aristoteles illud definivit esse principium unde incipit motus, seu productio vel factio rei. Et hinc etiam ortum habuit ut effectus, cum sit adæquatum correlativum causæ, per antonomasiam ab efficiendo nominetur, propter quod Stoici solam causam efficientem nomine causæ dignam censuerunt, ut patet ex Seneca, epistol. 66; et Laertio, in vita Zenonis. Finis autem excedit primum in hoc, quod est veluti ultimus terminus in quem omnis actio efficientis dirigitur, ita ut, si ita fas est loqui, dicere possimus efficiens fini deservire, et Deum ipsum sibi quodammodo ministrare, dum quidquid agit, propter se operatur. Et ob hanc rationem, cum effectus aliquo modo sit propter suam causam (particula enim *propter*, generatim potest causalitatem indicare), tamen per antonomasiam de solo fine dicitur, *esse propter quem res fit*, et hinc etiam Socrates solam causam finalem, causam appellavit, apud Platonem, in Phædone. Deinde ac præcipue videtur superare finis in hoc, quod ipse est primum initium et principium omnium actionum, quia ipsummet efficiens excitat et allicit ad efficiendum; quod, quamvis in primo efficiente inveniatur absque causalitate finis in ipsum efficiens, sed tantum in

externam actionem ejus, nihilominus secundum eam rationem intelligimus, primum motorem, vel (ut ita dicam) primum procuratorem omnis causalitatis esse finem. Qui propterea appellari solet *prima*, et *causa causarum*, ut notavit Albertus, lib. 2 Physicorum, tract. 2, cap. 5, ubi quosdam alios ordines inter has causas considerat; sed illi, quos explicuimus, videntur esse præcipui.

9. *Causa dicitur analogice de quatuor generibus.*—Sed quæri tandem hic potest, quod supra hic remisimus, an hæc inæqualitas causarum tanta sit, ut analogiam inter eas constituat in ratione causæ. Ad quod breviter dicendum est cum communi sententia, rationem causæ non esse univocam, sed analogam, primo quidem propter rationem supra tractatam, quod causa accidentium et substantiarum non est univoce causa. Secundo, quia ratio causæ dicta de Deo et de materia et forma, non potest esse univoca, propter eandem rationem, qua nec ratio entis aut cujusvis alterius prædicati realis communis Deo et creaturis potest esse univoca. Quæ duæ rationes non solum probant rationem causæ in communi, sed etiam rationem causæ efficientis (et idem est de fine) non esse univocam, sive ut communis est causæ efficienti accidentium et substantiæ, sive ut communis est primæ causæ et secundis, propter essentialiam dependentiam secundarum a prima. Quod maxime verum est, si comparentur in virtute causandi; nam si comparentur in actione ipsa, non est tam propria analogia, eo quod et actio ipsa quid creatum sit, et sæpe unamet actio sit ab utraque causa, quod in superioribus tactum est.

10. Præterea, comparando materiam et formam inter se, nulla apparet inter eas analogia in ratione causæ; tamen, si conferantur cum fine, videtur sane alia ratio analogiæ hic intercedere. Nam efficiens propriissime influit esse; materia autem et forma non tam propriissime influunt esse quam componunt illud per seipsas, et ideo secundum hanc rationem videtur nomen causæ primo dictum de efficiente; ad materiam autem vel formam esse translatum per quamdam proportionalitatem. Unde, licet illæ duæ causæ sint proprie partes essentielles, et principia intrinseca rei naturalis, causæ vero dictæ videntur per dictam analogiam, licet jam secundum communem usum simpliciter sit illis tribuendum nomen causæ.

11. At vero comparando inter se causam

efficientem et finalem, mihi quidem videtur, si nominis impositionem et vim attendamus, primo et maxime dictum esse de causa efficiente, cujus influxus et notior est, et maxime realis, et propriissime attingens ipsum esse quod communicat effectui. Quoad rem tamen significatam, jam dictum est proprie et aliquo modo primario convenire causæ finali. Non video autem quæ sit necessitas constituendi propriam analogiam inter has duas causas modo a nobis propositas, finem, scilicet, ac efficientem, si per se comparentur, et cæteris paribus ex parte effectus, et secundum totam perfectionem, quam unaquæque potest habere in suo ordine, quod est comparare rationem finis et efficientis, prout in Deo sunt. Nam utrique convenit proprie et intrinsece ratio causæ, et in ea possunt concipi, ut habentes aliquam convenientiam veram ac propriam, et non habent inter se dependentiam essentialiam in ea ratione, quamvis habeant connexionem, ut declaravimus; nulla est ergo ratio analogiæ inter ipsas; erit ergo sub ea ratione nomen univocum. Nec enim repugnat nomen alioqui analogum ad plura, univoce aliquibus convenire, ut inferius dicemus tractando de analogia entis et accidentis. Et hæc de hac comparatione sint satis.

SECTIO II.

Utrum causæ possint esse sibi invicem causæ.

1. *Dubitandi ratio pro parte negativa.*—Ratio dubitandi est, quia causa, ut supra est dictum, est prior effectui, et consequenter effectus posterior causa; ergo non potest id, quod est effectus, esse causa suæ causæ; alioqui vel esset simul prius et posterius, vel non omnis causa esset prior suo effectui. Nec satisfaciet si quis respondeat, non repugnare idem esse prius et posterius altero natura tantum, et secundum diversas rationes; nam prioritas naturæ, quæ in causa requiritur respectu effectus, non est tantum prioritas secundum unam vel alteram considerationem, sed est absoluta prioritas, quæ dici potest præsuppositionis, quatenus, absolute loquendo, in causa debet præsupponi esse, ut causare possit. Unde sic concludi potest: in causa absolute supponitur esse ad esse effectus, nam effectus non habet esse nisi media causalitate, et ad causalitatem simpliciter supponitur esse in causa; ergo ad esse effectus simpliciter supponitur esse in causa; ergo causa simpliciter et omni ratione debet

esse prior natura effectui; nam prioritas naturæ non videtur esse aliud quam quædam prioritas præsuppositionis; ergo fieri non potest ut causa sit effectus suæ causæ.

2. *Rationes affirmativæ partis.*—In contrarium autem est, quia Aristoteles, agens de causis, illud docuit axioma, quod a cæteris philosophis receptum est. Quapropter non tam investigamus an hoc verum sit, quam quo sensu intelligendum sit; quod præstabimus melius conferendo singulas causas inter se, nam, in generali loquendo, non est necessarium neque possibile omnes causas esse sibi invicem causas, sive secundum diversa genera, sive intra idem genus conferantur, quia imprimis non omnes causæ habent causam, ut constat de prima causa efficiente et ultimo fine. Deinde, quamvis aliqua causa, efficiens, verbi gratia, habeat causam, non tamen habet causam a se causatam, neque etiam semper habet causam materialem vel formalem. Non ergo debet illud axioma universe intelligi, sed indefinite seu non repugnanter, quia, nimirum, non repugnat aliquas causas esse sibi invicem causas, vel certe quod in aliquibus etiam necessarium sit, et ideo videndum superest in quibus non repugnet, vel necessarium sit.

Sensus questionis exponitur.

3. Est autem advertendum duobus modis posse intelligi causas esse sibi invicem causas: primo, formaliter tantum (ut sic dicam) seu secundum generales rationes causarum; secundo, in particulari, et secundum easdem res causantes et causatas. Prior sensus est facilis et sine difficultate, sed non est in præsententi præcipue intentus, quia in eo solum asseritur, efficientem causam, verbi gratia, posse habere causam materialem, et e converso causam materialem posse habere causam efficientem, etsic de aliis, quod in omnibus generibus manifestum est; nam et materia est effecta, et multæ causæ efficientes sunt res causatæ a materia, et quatenus actu causæ sunt, earum causalitas etiam causatur a materia. Neque in hoc sensu procedit difficultas supra tacta, quia non comparatur eadem res in ratione causæ et causati, sed una res comparatur ad alteram, ut ad effectum suum in quodam genere causæ, ad aliam vero ut ad causam suam in alio genere, quod genus causæ participatur ab effectu alterius; sic autem nullum est inconveniens ut aliqua causa materialis sit posterior aliqua causa efficiente a qua fit, et

prior alia quam ipsa materialiter causat. Comparari ergo debent causæ in individuo et in eisdem rebus. Rursus autem inter istasmet res potest intelligi comparatio vel secundum idem, vel secundum diversa; secundum idem, ut si una sit causa esse alterius, et vicissim ab illa causetur quantum ad suum esse; nam, cum unaquæque causa per suum esse causet, si secundum illud etiam causatur a suo effectu, tales res, et eadem, et secundum idem erunt sibi invicem causæ; secundum diversa autem erunt, si una sit causa alterius secundum esse ejus, alia vero sit causa alterius solum secundum causalitatem ad aliquam aliam superadditam perfectionem, quæ omnia exemplis clarius patebunt ex sequentibus.

Quomodo materia et forma sint sibi invicem causæ.

4. Dico ergo primo: materia et forma sunt sibi invicem causæ, et aliquo modo secundum idem, non tamen omnino. Hæc assertio primo declaratur in materia prima, et substantialibus formis materialibus, de quibus certum est causari a materia, et quoad esse suum, quia ex ea fiunt, et in ea sustentantur, et quoad suam causalitatem, quia earum informatio eodem modo pendet a materia. E converso vero etiam forma est causa materiæ in suo genere, quia illam informat et actualat, et quia sine illa informatione non potest materia naturaliter esse. In quo est considerandum, duo contineri in hac causalitate formæ circa materiam: unum est, quod forma perficit materiam ipsam informando illam; aliud est, quod media hac informatione materia suum esse retinet. Quantum ad primum forma et materia sunt sibi invicem causæ, non tamen secundum idem, quia illa perfectio, quam forma formaliter præbet materiæ, distinctum quid est ab ipso esse materiæ, quia non est aliud ab ipsa forma seu informatione ejus, unde sub hac ratione forma non tam est causa materiæ absolute et simpliciter, quam materiæ informatæ. Atque ita materia est causa formæ simpliciter et secundum esse ejus, forma vero est causa materiæ solum quatenus formata est, et secundum hanc rationem dicimus non esse secundum idem sibi invicem causas materiam et formam.

5. At vero secundum aliud, quod habet materia per formam, possunt dici invicem causari et causare secundum idem, nam materia per suum esse causat formam, et in eodem dici potest causari ab illa, quatenus il-